

Asia: VN/9732/2019

STM065:00/2019 Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, työsopimuslain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

Yleiset kommentit uudistuksesta ja esitysluonnokseen sisältyvistä ehdotuksista

- yleiset huomiot ehdotetuista vanhempainpäiväraahjärjestelmän muutoksista**

SOSTE pitää kannatettavana lakiehdotuksen tavoitetta lisätä vanhempainvapaiden ja hoitovastuun jakautumista nykyistä tasaisemmin molempien vanhempien kesken.

Esitetty raskausrahan ja vanhempainpäivärahan muodostama kokonaisuus pidentäisi perhe-etuuksien kokonaispituutta. Esitysluonnos lisäisi joustoja ja vanhempien valinnanvaraa olennaisesti verrattuna aiempaan. Joustot helpottaisivat perheiden mahdollisuutta rakentaa toimivaa arkea erilaisissa elämäntilanteissa.

SOSTE pitää hyvänä muutoksena nykyjärjestelmään verrattuna sitä, että oikeus vanhempainpäivärahaan poistuu samalta ajalta, kun henkilö on lakisääteisellä vuosilomalla. Tällöin riski vanhempainpäivärahojen nostosta ajalla, joka muutenkin on vapaata, poistuu.

Odotettava myönteinen muutos on, että isien osuus vanhempainvapaiden käytöstä kasvaisi. Uudistuksella on odotettavissa perheiden hyvinvointia sekä vanhempien tasa-arvoa lisääviä vaikutuksia niin hoitovastuun jakamisessa kuin työelämään osallistumisessa. Kokonaisuutena pidempi perhevapaa tulee nähdä investointina lapsen ja koko perheen hyvinvointiin.

Uudistus parantaisi isien ja yhden vanhemman perheiden asemaa selvästi. Muutos on erittäin tarpeellinen etenkin niiden isien kohdalla, jotka eivät asu lapsen kanssa. Yhdenvanhemman perheiden köyhyys on muita perhemuotoja yleisempää ja on erittäin kannatettavaa, että heidän asemaansa kohennetaan.

On hienoa, että uudistuksen lähtökohdaksi on haluttu ottaa perheiden monimuotoisuus ja erilaisten perheiden yhdenvertaisuus. Lapsen oikeus tulla hoidetuksi kotona vanhempiensa kanssa yhtäläisen ajan perhemuodosta riippumatta on hyvä lähtökohta uudistukselle. Myönteistä on turhien sukupuolittuneiden termien karsiminen etuuslainsäädännöstä.

Myönteinen muutos on myös ehdotettu luopuminen vaateesta, että vanhempainrahan saajan tulee olla ollut 180 päivää suomalaisen sosiaaliturvan piirissä. Tämä helpottaisi kahden kulttuurin- ja maahanmuuttajaperheiden tilanteita sekä myös suomalaisia, jotka muuttavat takaisin Suomeen loppuvaiheessa raskautta.

Huolen SOSTE esittää nykytilaan verrattuna heikennyksiin, joita ehdotuksen myötä olisi tulossa adoptio-, lapsikuolema- ja monikkoperheille. Heikennykset koskisivat perheitä, joissa tilanne jo lähtökohtaisesti on haastava.

- **kommentit raskaus- ja erityisraskausrahaa koskevista ehdotuksista ja perusteluista**

-

- **kommentit vanhempainrahaa koskevista ehdotuksista ja perusteluista**

- Esitykseen tehdyt muutokset nykytilaan verrattuna tuottavat heikennyksiä niille vanhemmille, joiden lapsi syntyy kuolleena sen jälkeen, kun 154 raskauspäivää on tullut täyteen. Raskaana olevalla ja synnyttävällä vanhemmalla olisi oikeus yhtäjaksoiseen 84 arkipäivän pituiseen raskaus- ja vanhempainrahaan nykyisen 105 arkipäivän sijaan. Nykytilanteessa isällä tai synnyttäjän puolisoilla on oikeus 18 vanhempainrahapäivään synnytyksestä eteenpäin, esityksessä tämä supistuisi 12 päivään.

Jos lapsi kuolee vanhempainvapaan aikana, vanhempi on oikeutettu vain 12 vanhempainrahapäivään. Vanhempainrahaa maksetaan kuitenkin enintään niin monelta päivältä kuin vanhempainrahapäiviä on jäljellä ja ottaen huomioon, että vanhempainrahaa maksetaan samalta ajalta saman lapsen perusteella vain yhdelle vakuutetulle. Toiselle vanhemmalle voi osalle jäädä ainoaksi vaihtoehdoksi töihin paluu välittömästi menetyksen jälkeen, mikä tuntuu kohtuuttomalta.

Edellä mainitut heikennykset ovat kohtuuttomia. Perhe, jossa on mahdollisesti myös muita lapsia, tarvitsee tilanteessa kaiken tuen ja ymmärryksen vaikeassa tilanteessa.

14§ Lapsen kuoleman tai lapsen adoptiolapseksi luovuttamisen vaikutus vanhempainpäivärahaan

SOSTE esittää pykälään 14 seuraavaa muotoilua: Jos lapsi syntyy kuolleena, äitiysraha maksetaan 105 arkipäivältä. Vanhempainraha ja osittainen vanhempainraha maksetaan 18 arkipäivältä lapsen kuolinpäivän jälkeen molemmille vanhemmille.

- Hallituksen esitysluonnoksen mukaan kaksosperheessä oikeus käyttää perhevapaapäiviä yhtäaikaisesti vähenee kuudella päivällä (nykylaissa 96 päivää, esityksessä 90 päivää). Kolmosten syntyessä yhtäaikaisesti pidettävien päivien määrä pitenisi esityksen mukaan kuudella päivällä (nykylaissa 174 päivää, esityksessä 180 päivää). Kaksosperheiden yhtä aikaa pidettävän perhevapaajakson lyheneminen on ongelmallista, koska monikkoperheissä kahta vanhempaa

tarvitaan etenkin alkuvaiheessa. Perheessä voi myös syntyneiden kaksosten lisäksi olla muita lapsia, mikä myös lisää tarvetta kahden vanhemman läsnäololle.

SOSTE esittää, että yhtäaikaaisesti pidettävien päivien määrää kaksosperheiden kohdalla ei vähennetä.

- SOSTE näkee esityksessä pulmallisena sen, että vanhempainrahaa voi saada enintään kaksi kuukautta lapsen syntymästä, jos ei ole tunnustanut vanhemmuutta ja vahvistanut huoltajuutta. Lastenvalvojien jonot etenkin pääkaupunkiseudulla ovat pidemmät kuin kaksi kuukautta, ja perheen sisäinen adoptio kestää noin kuusi kuukautta.

SOSTE esittää pidempää siirtymäaikaa huoltajuuden tunnustamiseen.

- Nykytilanteessa on adoptioperheissä äitiysrahaa kompensoinut pidempi vanhempainrahakausi. Esityksen mukaan tasoitus olisi poistumassa. Raskausrahan loppukausi tulisi kuulua myös adoptioperheille valmisteluihin ennen lapsen saapumista perheeseen eikä siihen siten perheissä jouduttaisi käyttämään palkatonta vapaata tai lomaa.

SOSTE esittää, että adoptioperheiden oikeus pidempään vanhempainrahakauteen säilyy.

- Osittaisen vanhempainvapaan mahdollistama osa-aikatyön tekeminen vanhempainrahakaudella helpottaa perheen ja työelämän yhteensovittamista. SOSTE kuitenkin katsoo, että osa-aikaisen työn tekemistä saattaa rajoittaa se, että osittaisen vanhempainvapaan pitäminen kuluttaa päivärahapäiviä samalla tavalla kuin kokoaikainen vanhempainvapaapäivä.

- **kommentit muita sairausvakuutuslakiin ehdotettuja muutoksia koskien**

-

Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annettuun lakiin**

Lakia lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeus kotihoidon tukeen voisi alkaa jo ennen lapsen varhaiskasvatusoikeuden alkamisikää. Ehdotus on kannatettava. Muutos toteutuessaan sujuvoittaa perheiden arkea ja antaa joustoa perhevapaisten käytölle vanhempien ja lapsen edun mukaisesti.

Muita etuuslakeja koskevat muutosehdotukset

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista muihin etuuslakeihin**

Laki varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja koskevan lain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annettuun lakiin**

Varhaiskasvatuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeus varhaiskasvatukseen alkaisi jatkossa sen kalenterikuukauden alussa, jona lapsi täyttää yhdeksän kuukautta. Oikeus samaan varhaiskasvatuspaikkaan säilyisi, vaikka lapsi on poissa varhaiskasvatuksesta sinä aikana, jona lapsen hoidosta maksetaan sairausvakuutuslain mukaista vanhempainrahaa. Ehtona on, että poissaolo kestää yhtäjaksoisesti enintään 13 viikkoa ja se on ennalta ilmoitettu.

Molemmat ehdotukset ovat kannatettavia. Ne mahdollistaisivat lapselle tutun varhaiskasvatuspaikan ja vanhemmat voisivat hyödyntää vanhempainvapaitaan joustavasti.

Laki työsopimuslain ja laki merimiesten työsopimuslain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista työsopimuslakiin ja laki merimiesten työsopimuslakiin**

Työsopimuslain perhevapaita koskeviin säännöksiin tehtäisiin sairausvakuutuslain vanhempainpäivärahasäännösten edellyttämät muutokset. Lisäksi työsopimuslakiin ehdotetaan työelämän tasapaino -direktiivin täytäntöönpanosta johtuvia muutoksia. Direktiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotetaan säädettäväksi työntekijän oikeudesta omaishoitovapaaseen.

Perhevapaat

Sairausvakuutuslakiin on uudistuksen myötä tulossa huomattavasti lisää joustoja. Työsuhteessa olevien osalta näiden muutosten hyödyntämismahdollisuuksia rajoittaa kuitenkin työsopimuslaki, johon joustoja esitetään rajatumminkin. Vanhempainvapaita voisi jatkossa käyttää enintään neljässä jaksossa, ja yhden jakson minimipituus olisi 12 päivää. Ennakkoilmoitusaika olisi kaksi kuukautta, paitsi jos vapaa kestää korkeintaan 12 päivää, se olisi yksi kuukausi.

SOSTE näkee, että työn ja perheen yhteensovittamisen sujuvoittaminen ja perheystävällisten käytäntöjen toteutuminen edellyttäisi rohkeampia uudistuksia myös työsopimuslakiin.

Omaishoito

7b § Omaishoitovapaa

Pykälässä säädetään työntekijän oikeudesta omaishoitovapaaseen. Pykälän mukaan työntekijällä olisi kalenterivuoden aikana oikeus enintään viiden työpäivän pituiseen vapaaseen työstä henkilökohtaisen avun tai tuen tarjoamiseksi omaiselleen, joka tarvitsee työntekijän välitöntä läsnäoloa edellyttävää merkittävää avustamista tai tukea. Uudistus edistää työn ja omaishoidon yhteensovittamista.

Esitellyssä laissa on kuitenkin puutteita, jotka rajoittaisivat omaishoitovapaan käyttöä eivätkä vähentäisi työkäisten omaishoitajien taloudellisia riskejä.

Omaishoitovapaan käyttöön liittyen tukea tai hoivaa tarvitsevan henkilö rajataan kuuluvaksi työntekijän kanssa samaan talouteen. Määritelmä rajoittaisi perusteetta vapaiden käyttöä. Läheinen henkilö voi olla myös muu kuin omassa taloudessa oleva, joten hoidettavan määrittäminen samaan talouteen kuuluvaksi ehdotetaan laajennettavaksi myös muuhun läheiseen henkilöön.

Omaishoitovapaaseen ei esitetä korvausta, vaan vapaa olisi palkatonta. Omaishoitajat ja erityisesti naiset jäävät useammin pois työelämästä ansiotyön ja omaishoivan yhteensovittamisen hankaluuden takia. Jotta ansiotyössä olevalla omaishoitajalla olisi parempi mahdollisuus jatkaa työuraansa, omaishoitovapaaseen ehdotetaan sisällytettäväksi sairausvakuutuksesta katettu omaishoitoraha.

Laki vuosilomalain ja laki merimiesten vuosilomalain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista vuosilomalakiin ja merimiesten vuosilomalakiin**

-

Liitelait (lakiehdotukset 18-29)

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista liitelakeihin**

-

Vaikutusten arviointi

- **Taloudelliset vaikutukset**

-

- **Vaikutukset julkiseen talouteen**

-

- **Vaikutukset kotitalouksiin**

-

- **Vaikutukset yrityksiin**

-

Vaikutukset viranomaisten toimintaan

-

- **Muut yhteiskunnalliset vaikutukset**

-

- **Vaikutukset lapsiin ja perheisiin**

-

- **Vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon**

-

- **Vaikutukset yhdenvertaisuuteen**

-

- **Vaikutukset työllisyyteen ja työelämään**

-

- **Onko jokin olennainen vaikutus jäänyt esityksessä arvioimatta tai liian vähälle arvioinnille? Jos on, niin mikä?**

-

Hallituksen esityksen toimeenpano ja seuranta

- kommentit liittyen uudistuksen toimeenpanoon ja seurantaan

-

Muut mahdolliset kommentit

SOSTE esittää vahvan huomion nelikantaisen lainvalmistelun tärkeydestä. Esitysluonnoksessa on sellaisia heikennyksiä, jotka ovat kohderyhmien näkökulmasta kohtuuttomia. Tässä lausunnossa esiintuodut lapsikuolema- ja kaksosperheitä koskevat heikennykset ovat esimerkki siitä, että lapsiperhejärjestöjen kuuleminen lainvalmistelussa olisi ollut tärkeää. Järjestöissä on vahva tieteellisestä, ammatillisesta sekä kohderyhmien kokemuksellisesta tiedosta koostuva tietokokonaisuus, jonka hyödyntämistä lainvalmistelussa tulisi vahvistaa.

Nykyri Päivi
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry